

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Стела Константинова Ангова
УНСС, катедра „Медии и обществени комуникации“
Научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (онлайн медии)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност в СУ 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата. Художествена култура и телевизия. Телевизионни форми на традиционните изкуства, нови художествени форми, специфични за телевизията, телевизията като медия на художествената култура)

Автор на дисертационния труд: Стоян Асенов Димитров

Научен ръководител: проф. д-р Александър Къосев

Тема на дисертационния труд: **„ВИЗУАЛНА РЕТОРИКА И СИМУЛАЦИЯ НА АВТЕНТИЧНОСТ В ТЕЛЕВИЗИОННИТЕ ДОКУМЕНТАЛНИ ФИЛМИ НА ИСТОРИЧЕСКА ТЕМАТИКА. Комуникативната преднамереност в историческите предавания за античността по Вайъсат Хистори Ченъл и по Българска национална телевизия през последните пет години“**

Основание за представяне на рецензията: Заповед РД-38-119/19.02.2019 на ректора на СУ

Обща характеристика на представения дисертационен труд

Структура, обем. Дисертационният труд се състои от 400 страници. Структуриран е в увод, две глави, заключение, библиография, 2 приложения. Всяка от главите съдържа по четири точки. Към работата има две приложения. В библиографията са посочени 133 заглавия на български, френски, английски и руски езици, без да се броят нормативните актове и страниците в интернет. Цитираните автори са класици в своите области и чрез анализа на произведенията е поставена сериозна научна база на дисертационния труд.

Актуалност на темата. Темата е значима, тъй като анализира новите стратегии за създаване на медийно съдържание в ерата на постистината. Редица изследователи дефинират като проблем промяната на медийното съдържание от гледна точка на подбор и интерпретация на събитията и подмяна на важните теми. Съвременни автори виждат сериозен проблем в тази посока, като настояват, че дори елитната преса създава качествено съдържание в границите на позволеното от управляващите политически класи. Като резултат настъпва силна комерсиализация на медиите и изместване на мисията за обществена услуга. Създателите на послания все повече апелират към емоциите и личните убеждения на аудиторията. Това явление се забелязва първо в публичните комуникации на брандовете, където емоционалното въвличане на потребителите дава добавена стойност на марката и нейните продукти. Същият подход забелязваме, че работи успешно и при предлагането на медийно съдържание и може да се идентифицира като бизнес модел на много от новопоявилите се български онлайн медии. В дисертацията се посочва, че навлизането на похватите на постистината в официалните медии е вече факт, а корените трябва да се търсят в дигиталната революция. Тук съм напълно съгласна с него, тъй като считам, че новите комуникационни платформи и комуникационният софтуер (или културен, както го дефинира Манович) предоставят неограничени възможности за пресъздаване на „достоверност“ в медийния разказ едновременно чрез жонглиране с факти и технологична манипулация при заснемане и монтаж.

В контекста на темата за значимостта на истината авторът поставя въпроса за симулиране на автентичност в представянето на историята в историческите документални филми (с. 7). Това негово твърдение кореспондира с идеята на медийни изследователи относно селекцията на медийните теми и поставянето им в определена рамка. Налагането на тези идеи в съвремието предоставя възможност за констатации как значенията се поставят още по-лесно в смислови ограничения, а конотацията се измества в необходимата за целите на посланието посока.

Авторът предлага различни гледни точки към понятието постистина като пресъздава нюансите на възприемане – като комуникативна ситуация, оценъчна система, емоционални реакции, нова конструкция от приоритети, поведенчески

модели, технологична процедура за формиране и разпространение на аудиовизуално съдържание. Той установява важен момент от битието на постистината, кръговрат, при който тя „преживява своя апогей – отново и отново – след възникването на социалните медии и засяга обратно традиционните, масови медии“ (с. 13). За това спомагат изразните средства на постистината – симулация на автентичност, перформативна спектакуларност, израз на авторски комуникативни намерения (с. 14-15). Тук идва мястото и на телевизионната документалистика, която, заявява дисертантът, притежава тези изразни средства.

Изясняването на въпроса за достоверността и коректната интерпретация на факти и събития от античността в аудиовизуален формат в документален жанр позволява различно тълкуване. Зависи кои са изворите, как се декодират първичните документи, субективни описание и преразказ, похвати за заснемане, сценография, ефекти, монтаж, очаквания на аудиторията. При толкова инструменти за конструиране на исторически разказ, които вече са достъпни не само за тясна професионална група, става още по-ясно защо изследователят търси отговори на тези въпроси. Светът в голямата си част представлява репрезентация на медийни информационни концепции, следователно истината ще бъде тази, която отговаря на емоционалните очаквания на публиката. Затова са важни научни изследвания като представения за рецензиране труд.

В текста е застъпена съвсем правилно и тезата, че за възприемането на посланието са важни личностите, които са част от втория комуникационен поток – лидерите на мнение, хората, които прокарват по-успешно към аудиторията медийните послания.

Първата глава задава теоретико-методологичната рамка. Използван е интердисциплинарен подход. На критичен анализ са подложени концепции от философията, културологията, семиотиката, медиязнанието, масовата комуникация, историята, журналистиката, лингвистиката. Авторът се позовава на редица утвърдени изследователи в полето на наратологията, медийната сфера, прагматиката, визуалната реторика в киното, телевизионният продукт и комуникация.

Дефиниран е основният понятиен апарат. Представени са научни тези относно ролята на телевизията, която продължава да бъде най-масовия ретранслатор на послания. Разгледано е и мястото на документалния филм в програмните схеми на телевизията – подбор на исторически теми, производствен процес, аудиторна заинтересованост и възприемчивост на наративния подход. Предлага се понятието достоверност като „най-важната характеристика на съдържанието на филма, съдържанието на разказа, същността на посланието или отделни негови аспекти“ (с. 37), а понятието симулация като „най-точната дума, която би следвало да се ползва за дейността по изграждане на аудиовизуалното съдържание“ (с. 42). Важно място е отделено и на изразните средства на телевизията в търсене на основата на разказа – реализъм срещу идеологизъм. Авторът възприема виждането, че документалистиката не е журналистика, доколкото вижда отлики във времетраенето, художествените форми и символичните изкази (с. 115). Но би могло да се използва конвергентен поглед към разбирането за тях – телевизионните журналистически разследвания са документирани в повече от 3 минути, в историческите документални филми могат да бъдат интегрирани различни интерпретативни журналистически жанрове (например аналитично интервю, коментар, фичър и т.н.) или информационни жанрове (репортаж). Практиката показва, че медиите, особено уеб базираните, все повече се ориентират към визуално разказвачество (сторителинг), където също би могло да се забележи сближаване на журналистика и документално кино.

Важен момент в тази глава са изведените характерни особености на историческите документални филми с център интерпретация на пресъздаваните исторически моменти чрез изразни средства, сюжет и разказвачески подход.

В тази глава е извършена голяма изследователска работа по отношение на научни публикации и монографии. Тезите са представени коректно и балансирано. Налице е анализ и синтез на научни тези и теории. Теоретичният контекст е изключително подробен в детайлите на базовите понятия, което улеснява създаването на следващата емпирична глава.

Във втора глава са представени резултатите от количествено изследване върху филми на историческа тематика, излъчвани по Viasat History Channel и БНТ.

Конкретизацията на изследователския предмет е Античността на Балканския полуостров. Научен принос в тази част от труда е сравнителният анализ и изведените чрез него: реторични практики при визуализацията на предметите и топосите, за които се отнася разказа; графичните елементи като част от историческия разказ; комуникативното поведение (вербално и невербално) на водещия и интервюираните; средствата на визуалния изказ в историческите филми по БНТ в контекста на българските традиции на историческия и филмов наратив. Изследването позволява на автора да обрисова конкретна картина на българските медийни практики при създаване и интерпретация на исторически факти и да бъдат посочени някои дефицити като несигурност при поднасяне на послания и отсъствие на гледна точка. При този коментар на актуалната ситуация, авторът все пак взема предвид някои аспекти на медийната и обществената среда. Изводите дават основание на автора да се върне към началната си теза и да я потвърди, че „медиите и телевизията опосредстват реалността до скромна група от комуникативни схеми и симулирани изображения, които от своя страна създават илюзията за реалност“ (с. 386). Рамкираната реалност се оказва различна за ценностните и идеологически перспективи, с които въздействат двете медии – докато в историческия канал посланията са европоцентрични, но „това е британски европоцентризъм“ (с. 387), по думите на автора, то БНТ работи с „хипотетична фактология“ (с. 387).

Като следствие от изследването са дефинирани две парадигми на аудиовизуално производство, които са могат да бъдат разгледани като (1) концентрация върху фактите и (2) концентрация върху визуалното и реторическо структуриране на репрезентацията.

Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В автореферата научните приноси са структурирани в три научни полета – приноси в медийните изследвания, във визуалната реторика и наратологията, в областта на комуникативната преднамереност. Те са описани много детайлно и ги приемам за коректни спрямо заложените цели и задачи на труда.

Като принос с приложен характер мога да посоча (1) дефинирането на конкретни и специфични изразни средства от аудиовизуалния изказ и (2) съставянето на теоретичен модел, който би могъл да послужи за матрица за анализ и на друго аудиовизуално съдържание, различно от документалния жанр.

Оценка на публикациите по дисертацията

Посочени са три публикации по темата на дисертационния труд: „Опити за преодоляване на контекста. Комуникативна преднамереност във видеопродукцията“; „Прояви на комуникативната преднамереност във видеопродукцията“ и „Теоретични средства за анализ на комуникативната преднамереност на автора в телевизионната видеопродукция“.

Оценка на автореферата

Авторефератът коректно синтезира структурата на дисертационния труд.

Критични бележки, препоръки и въпроси

Текстът би представлявал интерес за широк кръг читатели и е препоръчително след преработка да бъде издаден. Затова ще предложа да се прецизират имена и понятия (например е прието да се изписва Маклуън, но на места фигурира като Маклухън (с. 50), мимесис (с. 53), което би следвало да се изпише като мимезис). Друга препоръка бих отправила по отношение на ограничението на изследването, което заема петгодишен период, но следва в текста да се посочи начало и край.

Имам следните въпроси:

(1) На с. 15 в дисертационния труд казвате, че „изразните традиции на документалното кино предшестват епохата на пост-истината с около 50 години (с. 15). Може ли да поясните кой период точно имате предвид или кой пример от документалистиката?

(2) Какви конкретни препоръки можете да отправите по отношение на справяне със симулативната интерпретация на фактите в документалните исторически филми в контекста на постистината?

Заклучение

Предвид научните качества на дисертационния труд, оригиналният поглед към явления и тенденции в телевизионни документални практики, важни научни резултати по отношение на комуникативната преднамереност и симулацията на автентичност, използваният интердисциплинарен подход, ще гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по научна специалност в СУ 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата. Художествена култура и телевизия. Телевизионни форми на традиционните изкуства, нови художествени форми, специфични за телевизията, телевизията като медия на художествената култура) на Стоян Асенов Димитров за дисертационния му труд на тема „ВИЗУАЛНА РЕТОРИКА И СИМУЛАЦИЯ НА АВТЕНТИЧНОСТ В ТЕЛЕВИЗИОННИТЕ ДОКУМЕНТАЛНИ ФИЛМИ НА ИСТОРИЧЕСКА ТЕМАТИКА. Комуникативната преднамереност в историческите предавания за античността по Вайъсат Хистори Ченъл и по Българска национална телевизия през последните пет години“.

10.05.2019

Подпис:

София

(доц. д-р Стела Ангова)